

Razprava o prihodnosti Evropske Unije – organizirana pri Predsedniku Republike Slovenije, 30. september, 2012

(prispevek Matjaža Nahtigala, izrednega profesorja na Fakulteti za management, Univerza na Primorskem)

1. Obstoječi kontekst EU ne služi resničnim potrebam velikega dela prebivalstva na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Naraščajoči razkorak med privilegiranimi segmenti družbe z dostopom do kakovostnega izobraževanja, naprednim delom gospodarstva, novim tehnologijam in kapitalu ter izločenim večinskim prebivalstvom ni pojav le na periferiji EU, temveč tudi v jedrnih regijah in državah EU. Zato bi morala biti najpomembnejša naloga oblasti na vseh ravneh delovanja EU razviti proti-dualistične politike, s katerimi bi razširili in poglobili dostop do naprednih načinov proizvodnje, kvalitetnega izobraževanja in usposabljanja ter vseh drugih virov.
2. Najbolj moteče v sedanjem kontekstu EU je razkorak med retoriko EU in socio-ekonomskimi realnostmi EU. Pri tem ne gre le za zgodovinsko visoke ravni brezposelnosti – skupno je brezposelnih več kot 25 milijonov ljudi z negativno perspektivo zaposlovanja v prihodnje po ocenah ILO in po drugih napovedih, v nekaterih predelih EU dosegajo ravni iz obdobja velike depresije – govorimo tudi o potencialno izgubljeni generaciji 8 milijonov mladih ljudi brez dela, izobraževanja in usposabljanja v EU. Govorimo celo o pojavu lakote v posameznih okrajih, kjer živi delavski srednji razred. Naporji za izboljšanje socialnih in ekonomskih pogojev za evropske državljane so seveda nujni, vendar močno nezadostni, da bi se spopadali s krizo v mnogih delih EU, vključno z regijami v jedrnih državah EU.
3. Kaj je torej najpomembnejši izziv za razvoj EU? Ključni problem obstoječe institucionalne arhitekture EU je, da istočasno premočna in prešibka. Premočna je pri vzpostavljanju pretirano togega makroekonomskega, regulatornega in administrativnega okvira za države članice, obenem pa prešibka pri zagotavljanju temeljnih vzpodbud za razvoj. Prihodnji razvoj Evropske unije bi moral biti prav obraten: zagotavljati bi moral maksimalen manevrski prostor za nacionalne, regionalne in lokalne vlade, da izvajajo svoje razvojne strategije z minimalnimi makroekonomskimi omejitvami s strani Evropske centralne banke in Evropske komisije na podlagi doktrine zdravih financ. Močna podpora socialnim vzpodbudam za razvoj in močna podpora vseživljenjskemu izobraževanju bi morale postati ključna politika Evropske unije. Ali ne bi bil takšen razvoj bolj skladen z bogato tradicijo in dosežki evropske socialne in liberalne demokracije in bolj skladen z izvornim evropskim projektom?

4. Najbolj pogosto uporabljen slogan v času krize je, da potrebujemo več in ne manj Evrope, če želimo preseči krizo. Ta slogan, ne glede kako je prepričljiv na prvi pogled, je zavajajoč. Prava razprava o prihodnosti EU ne bi smela biti ali več ali manj Evrope, temveč da potrebujemo drugačno Evropo, če želimo preseči krizo. Namesto vsiljevanja enovitega ekonomskega, socialnega in političnega modela od zgoraj, bi morali ustvariti prostor za več iniciativ, inovacij in ustvarjalnosti s strani državljanov, lokalnih skupnosti in profesionalnih združenj od spodaj. Bolj uravnotežene in raznolike EU ni možno ustvariti kot centraliziran, koncentriran model, ki ga upravljajo nacionalne in nadnacionalne elite. Vzpostaviti se mora kot decentraliziran, pluralen in vključujoč model aktivnih državljanov, civilne družbe, sindikatov in drugih družbenih skupin na vseh ravneh Unije. Rekonstrukcijo Unije je potrebno izpeljati od spodaj navzgor namesto kot projekt od zgoraj navzdol, vsiljen s strani evropskih tehokratov na račun lokalnih, regionalnih in nacionalnih inovacij.

5. Nacionalne države niso preostanek evropske preteklosti; še naprej predstavljajo ključno silo za institucionalne inovacije in družbeno transformacijo. V smislu ekonomske in socialne rekonstrukcije je potrebno v prvem koraku vzpostaviti strateško partnerstvo med državo in gospodarstvom v decentralizirani, participativni in eksperimentalni obliki. Izvajati je potrebno ne ene, temveč več medsebojno konkurenčnih industrijskih in razvojnih strategij. Danes celo republikanski guvernerji posameznih ameriških zveznih držav izvajajo sofisticirane oblike industrijske politike, britanski gospodarski minister je vzpostavil temelje za novo industrijsko politiko in poudaril, da čista laissez-faire ekonomija ne deluje. Težko je razumeti, da moderne, sofisticirane oblike industrijske politike ostajajo tabu v vrsti držav članic EU.

6. EU, še posebej Evropska centralna banka in Evropska komisija, vztrajata na varčevanju, na nediskriminatornih in obsežnih rezih pri javnih izdatkih ne glede na ekonomske in socialne posledice. Pomešana je potreba po večji fiskalni odgovornosti pri javnih izdatkih z radikalnimi, kratkoročnimi ukrepi, ki še poslabšujejo ekonomsko situacijo, na kar je opozoril Nobelov nagradenec ekonomist Amartya Sen. Mnogi drugi strokovnjaki in celo IMF opozarjajo, da je kvaliteta prilagajanj pomembnejša od kvantitete. Vsak ukrep bi morali oceniti glede na njegov učinek na rast. Končno velja, da je okrevanje bolj odvisno od družbeno vključujoče gospodarske rasti kot od varčevanja, ki utegne imeti negativne učinke na okrevanje. Brez rasti se lahko razmerje dolga do BDP še povečuje celo v primeru, če dolg upada, kar se dogaja v vrsti evropskih držav. Posledično in kljub retoriki o okrevanju je realnost današnje Unije ta, da je ena od dveh članic Unije v recesiji ali ekonomski stagnaciji, brezposelnost pa se povečuje v večini članic (EU Observer, Agenda for growth, September 28, 2012).

7. Kot naslednji korak pri varčevanju je bil sprejet Evropski fiskalni pakt kot poskus vnosa trajnega varčevanja v temeljne pravne dokumente. Kljub analizi evropske Makro skupine (makroekonomskih inštitutov, ki vključujejo nemški IMK, francoski OFCE in avstrijski WIFO),

ki je pokazala, da so pravila fiskalnega pakta makroekonomsko neverna in temeljijo na arbitrarnih številkah, evropske institucije vztrajajo na fiskalnem paktu. Evropski državljani zagotovo bolj potrebujejo evropski pakt za rast in zaposlovanje kot pa včasih zelo zavajajoče in površne razprave o vsiljenih in slabo domišljenih ustavnih spremembah v nasprotju z bogato ustavno in parlamentarno tradicijo vrste evropskih držav.

8. V juniju je bilo objavljeno, da je Evropska komisija odobrila za 4.5 bilijona evrov državnih pomoči (37 odstotkov BDP EU) v obliki dokapitalizacij in poroštev. Težava pa je, da banke in druge finančne institucije še naprej nezadostno podpirajo razvoj in prestrukturiranje realne ekonomije, da ne omenimo podpore novonastajajočim podjetjem in javnim ponudbam delnic. Predlog bančne unije se problema, kako ponovno trdneje povezati finančne institucije, banke in finančne trge z realno ekonomijo, sploh ne dotika. Ustvarila bo nov velikanski centraliziran birokratski aparat (novo središče ECB bo stalo preko milijarde evrov, kar kaže na to, da je lažje vsiljevati varčevanje drugim), toda dodana vrednost takšne bančne unije je zelo vprašljiva. Eden najbolj uspešnih in najbolj učinkovitih sistemov financiranja v Zahodnem svetu doslej je bil najbolj decentraliziran sistem financ v času ameriškega predsednika Andrewa Jacksona, ki je zagotovil učinkovito podporo finančnih institucij lokalnih proizvajalcev in lokalnim potrošnikom v večji meri kot kadarkoli pozneje v ZDA ali drugod.

9. Evropski proračun, ne glede na to, kako dobro pripravljen in domišljen, ni in ne bo v prihodnje dovolj velik, da bi lahko nadomestil instrumente in vire na nacionalnih ravneh. Veliko novih predlogov, kot je iniciativa za zeleno rast, uvajanje davka na finančne transakcije in krepitev drugega stebra skupne kmetijske politike so zelo dobri in dobrodošli predlogi. Vendar dokler ne bo okrevanja na ravni lokalnih skupnosti, regijah in državah članicah, evropski proračun ne bo mogel odigrati pozitivne vloge v zadostni meri. Eden najbolj uspešnih programov prilagajanja v zgodovini povojne Evrope je bil Marshallov načrt, ne zaradi finančnega obsega (skupaj je znašal takratnih 13 milijard USD, kar je predstavljajo 2 odstotka ameriškega BDP), temveč zaradi lokalnega lastništva nad načrti rekonstrukcije, ki je podpiral lokalne proizvajalce in lokalno okrevanje.

10. Končno, EU države članice in državljani potrebujemo več in ne manj posredne in neposredne demokracije. Ni dvoma, da je vrsta evropskih držav zašla v težave zaradi lastnih velikih napak pri upravljanju. Vendar če želimo preseči krizo, sedanji evropski kontekst ne predstavlja podpore. Če je sedanja Komisija odločena, da nadaljuje z ostrim varčevanjem, fiskalnimi omejitvami in z neomejeno podporo za banke ne da bi se ozirala na učinek na realno ekonomijo, je najbolj legitimna in najboljša pot za takšno usmeritev, da predlaga predčasne evropske parlamentarne volitve. Upati je, da se bo vzpostavila tudi resnično progresivna alternativa, ki bo nasprotovala sedanji usmeritvi k centralizirani tehnokratski Uniji in predlagala ekonomsko, socialno in politično rekonstrukcijo Unije od spodaj navzgor.

